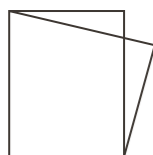

Homo pædagogicus

– eller hvordan man kan komme på litteraturlisten i pædagoguddannelsen

Jakob Ditlev Bøje,
lektor, ph.d., Institut
for Kulturvidenskaber,
Syddansk Universitet

Med afsæt i empirisk materiale fra EVA's (2021) undersøgelse af vidensgrundlag og fagligt niveau i litteraturen på pædagoguddannelsen foretages i denne artikel en Bourdieu-inspireret analyse af det, der kaldes pædagogers akademiske rum. Formålet er at fremanalysere doxa og herunder de regulariteter, som udvælgelsen af litteratur synes at ske igennem. Disse regulariteter sammen- drages i figuren homo pædagogicus, hvis fremkomst diskuteres i sammen- hæng med professionshøjskolernes

interesser på området – og universite- ternes tilsyneladende mangel på samme. Homo pædagogicus bestemmes som lærebogspræget og konsumptions- orienteret, aktuel og reformmærket, i tæt kontakt med store forlag, under- støttet af BUPL eller af politiske aktører og diskurser, selvreferentiel, kollegial og indstillet på kendte navne, professions- venlig, pædagogisk progressiv, drevet og skrevet af professionshøjskolernes egne undervisere/forskere.

Homo pædagogicus bestemmes som lærebogspræget og konsumptionsorienteret, aktuel og reformmærket, i tæt kontakt med store forlag, understøttet af BUPL eller af politiske aktører og diskurser, selvreferentiel, kollegial og indstillet på kendte navne, professionsvenlig, pædagogisk progressiv, drevet og skrevet af professionshøjskolernes egne undervisere/forskere.

I foråret 2020 deltog jeg i den ekspert- gruppe¹, der for EVA og Uddannelses- og Forskningsministeriet skulle vurdere "vidensgrundlag og det faglige niveau" på specialiseringen Dagtilbudspæda- gogik i pædagoguddannelsen. Det var et arbejde, der handlede om at kigge på litteraturlister fremsendt af landets seks professionshøjskoler og bedømme disse ud fra foruddefinerede mål og kriterier (se EVA 2021). I forbindelse med dette arbejde blev jeg nysgerrig på en del forhold, som ikke umiddelbart indgik i den spørgeramme, vi eksperter blev bedt om at forholde os til. Spørgerammen var forholdsvis simpel og instrumentel – i hvilken grad lever uddannelsen op til det, der står i bekendtgørelsen – men jeg blev

mere interesseret i indholdet af littera- turen, betingelser for produktion og konsumtion af dette og betydninger for uddannelsen af samtidens pædagoger.

Min nysgerrighed skal ses i lyset af min tidligere forskning og engagement i uddannelsen. Fra 2004-2006 var jeg selv underviser i pædagoguddannelsen, og jeg har siden skrevet ph.d.-afhandling og været involveret i flere forsknings- projekter om uddannelsen (Bøje 2010; Rothuizen & Togsverd 2013; Nielsen & Bøje 2018). Det er altså ca. 10 år siden, jeg har haft en tæt føling med feltet, men på bare denne korte tid synes litteratu- ren forandret. Spørgsmålet er hvordan? Og hvorfor?

Uddannelsen har været gennem to refor- mer, siden jeg underviste i den. I 2007 indførtes CKF'er (Centrale Kundskabs- og Færdighedsområder) relateret til en række nye fag og "faglige elementer", hvoraf pædagogik var det største og mest gennemgående (Undervisnings- ministeriet 2007). I 2014 overgik uddan- nelsen til styring efter kompetencemål, og indholdet blev bygget op om en fællesdel (grundfagligheden) og en række specialiseringsdele (Uddannelses- og Forskningsministeriet 2014). Disse reformer kan givet forklare noget af den oplevede ændring, men de synes ikke at kunne forklare det hele.

Parallelt med disse reformer er der sket ændringer af de institutioner, som uddanner pædagoger, nemlig professionshøjskoler. Disse institutioner eksisterede ikke, eller var kun på tegnebrættet, da jeg selv underviste i uddannelsen og gennemførte min ph.d. Siden har disse institutioner øget antallet af medarbejdere med ph.d.-grad, opbygget forskningsafdelinger, etableret tidsskrifter, skabt docentstillinger og ideer om videnskredsløb fra forskning til uddannelse. I 2013 kom de på finansloven med deres egen forskningsbevilling, som i dag udgør ca. 3 % af forskningsmidlerne. I sammenligning udgør universiteternes bevilling 96 % af forskningsmidlerne (Danske Professionshøjskoler 2019). Hvad angår medarbejdere med ph.d.-grad, formulerede professionshøjskolerne rektorkollegium i 2012 en vision om, at mindst halvdelen af alle medarbejdere i 2022 skulle have en ph.d. (Damvad 2014). Denne vision har vist sig vanskelig at realisere, idet gennemsnittet i 2019 var 15 % (Danske Professionshøjskoler 2019). Det synes dog ikke at have ændret på strategien om at blive forskningsinstitution på linje med universitetet. Opfindelsen af docentstillingen kan ses som et nyt middel i denne bestræbelse: Dette er en type medarbejder, som forventes at hente eksterne bevillinger og dermed opveje for noget af den begrænsede grundbevilling. Spørgsmålet er, om denne stræben efter at blive en forskningsinstitution og i det hele taget en institution i egen ret kan forklare noget af det aktuelle indhold af litteraturen i pædagoguddannelsen?

Et tredje forhold, som kan trækkes frem i forsøget på at forklare den (for mig) nye litteratur, er universiteternes aktuelle engagement – eller mangel på samme,

hvad gælder forskning i pædagoger og pædagoguddannelse. Dette område har aldrig været et prioriteret forskningsfelt på universiteterne, men i takt med internationalisering, Den Bibliometriske Forskningsindikator (BFI-systemet) og skærpet kamp om eksterne midler, som typisk finansierer elitære projekter med 'forskningshøjde' eller med 'høj samfundsrelevans' (f.eks. grøn omstilling), kan det pædagogiske, danske og kontekstnære område blive overladt mere til sig selv. Dvs. til professionshøjskolerne styre. En illustration af dette er, at jeg ikke ud af 2548 referencer (hvoraf hoveddelen er lærebøger) har kunnet finde en enkelt, som rapporterede på baggrund af et forskningsprojekt støttet af Danmarks Frie Forskningsfond. En anden illustration er BFI-systemet, som bl.a. deler tidsskrifter op i niveau 1 og niveau 2. Niveau 2-tidsskrifter udløser tre gange så mange BFI-point som niveau 1-tidsskrifter.² Hvis man som universitetsansat gerne vil udgive i et niveau 2-tidsskrift, og det vil man som regel gerne på grund af incitamentstrukturen knyttet til BFI-systemet, er det ikke danske, praksisnære og pædagogiske tidsskrifter udbudt af professionshøjskolerne, man skal publicere i. Og slet ikke lærebøger eller andre typer af publikationer, som ikke giver point.

I denne artikel vil jeg, med afsæt i de tilsendte litteraturlister, indkredse nogle af de regler eller regulariteter, som synes at bestemme indholdet af litteraturen i pædagoguddannelsen. Med andre ord vil jeg besvare spørgsmålet, hvordan man kan komme på litteraturlisten i pædagoguddannelsen. Artiklen er opbygget således, at jeg starter med at beskrive karakteren af det empiriske materiale. Dernæst følger et afsnit om den teore-

tiske inspiration, som kommer fra Pierre Bourdieu, og min analytiske fremgangsmåde. Herefter foretages artiklens analyser, og til slut sammenfattes de nævnte regulariteter gennem en karakteristik af det, jeg vil kalde, ikke homo academicus, men homo pædagogicus.

Det empiriske materiale – litteraturlister fra landets seks professionshøjskoler

Det empiriske materiale består som sagt af litteraturlister fremsendt af landets seks professionshøjskoler. Disse lister er fremkommet gennem nogle særlige anvisninger og kriterier, som EVA og UFM i dialog med censorformandskabet har givet professionshøjskolerne. På den baggrund har professionshøjskolerne genereret og sendt litteraturlister tilbage til EVA, som så i sidste ende har sendt listerne til mig og de øvrige deltagere i ekspertgruppen.

Listerne blev fremsendt af EVA i anonymiseret form. Hver professionshøjskole stod opført som institution A, B, C og så fremdeles. For at få lov til at bruge listerne i denne artikel har jeg været igennem et større generhvervelsesarbejde, idet jeg af min kontrakt med EVA var bundet af en tavsheds klausul: Jeg måtte ikke udtale mig om projektet og dets resultater, så længe processen stod på. Jeg har således drøftet skrivningen af denne artikel med EVA og UFM, og efter at have modtaget deres tilladelse har jeg søgt samtykke blandt uddannelsescheferne på professionshøjskolerne. For at opnå dette samtykke, og for at få uddannelsescheferne til at fremsende de samme lister en gang mere direkte til mig, har jeg udarbejdet notitser om mit ærinde til professionshøjskolerne undervisere.

Hitlisten tyder på, at uddannelsen domineres af artikelbaserede lærebøger forfattet af feltets egne undervisere/forskere.

Litteraturen er opdelt i bl.a. kategorierne forskning, lærebog, juridiske eller officielle dokumenter, viden fra andre vidensproducenter, konsulenthuse og tænketanke.³ Censorformandskabet har varetaget dette kategoriseringsarbejde, som jeg benytter i denne artikel. Et forbehold må dog her tages, idet jeg i min granskning af litteraturlisterne er stødt på litteratur kategoriseret anderledes, end jeg ville have gjort det – f.eks. forskning kategoriseret som lærebog eller lærebog kategoriseret som forskning. Med andre ord hersker der en vis usikkerhed om kategoriseringen af litteratur i såvel EVA's undersøgelse som denne artikel.

Endnu et forbehold må tages. Listerne dækker som sagt specialiseringen Dagtilbudspædagogik foruden Grundfagligheden.⁴ Dvs. specialiseringerne Skole- og fritidspædagogik og Social- og specialpædagogik er ikke omfattet af listerne, hvorfor materialet ikke er repræsentativt for uddannelsen som helhed. Stadig vurderer jeg, at listerne, med fokus på dagtilbud som pædagogfagets største arbejdsområde, giver et

rimelig dækkende billede af, hvad en studerende læser – eller forventes at læse – på uddannelsen.

Teoretisk inspiration og analytisk fremgangsmåde

Artiklen er teoretisk inspireret af Pierre Bourdieus arbejde, særligt *Homo Academicus* (Bourdieu 1988), men den er som udgangspunkt empirisk eksplorativ og baseret på mit arbejde for EVA. Gangen i analysen har været den, at jeg startede med at andre mig over litteraturen. Siden har jeg forfulgt umiddelbare observationer, dvs. søgt at be- eller afkræfte iagttagelser af f.eks. relationen mellem de forskellige typer af litteratur, hvem forfatterne var, litteraturens alder osv. Gradvist og mod slutningen har Bourdieu sat sit præg på analysen, således den kan karakteriseres som en skitse til en feltanalyse. Dette uddybes nedenfor.

Jeg har i første omgang behandlet de fremsendte litteraturlister ved at indsætte dem i det samme dokument i rækkefølgen A, B, C, D, E, F (efter den nævnte anonymisering). Opsat sådan fylder listerne 159 sider, hvilket jeg har

talt sammen til 2548 referencer. Herimellem er der mange gengangere, hvis f.eks. en reference optræder på mere end én professionshøjskoles liste, eller hvis den går igen på nogle af modulerne inden for den samme professionshøjskole. Til visse optællinger af f.eks. forfattere/aktører har jeg kunnet bruge Words søgeværktøj, mens jeg til andre har måttet arbejde mig møjsommeligt igennem materialet med afkrydsninger i hånden. Fordelen ved at have listerne samlet har været, at jeg kunne lave søgninger på tværs af materialet, f.eks. hvor meget eller lidt en bestemt reference optrådte, samtidig med at jeg har kunnet afgrænse professionshøjskolerne fra hinanden og kigge efter forskelle og ligheder.

Via Bourdieu har jeg gradvist skærpet blikket for, at visse af de umiddelbare observationer (de, der kunne bekræftes) kunne benyttes til at optegne de førnævnte regulariteter, dvs. de feltinterne regler eller normer, som synes at være bestemmende for 'valget' af den aktuelle litteratur. Disse regulariteter kan bl.a. forstås i kraft af Bourdieus begreb om doxa. Dette begreb defineres lidt forskel-

Set fra en placering i universitetet kan homo pædagogicus måske **være med til at styrke korpsånden og professionaliseringsbestræbelsen**, men dette kan samtidig få feltet til at lukke sig mere om sig selv og dermed begrænse udveksling med det omkringliggende samfund.

ligt i Bourdieus arbejder, men i *Homo Academicvs*, som især har inspireret denne artikel, defineres doxa bl.a. på følgende måde:

On the side of the institution, the *lector* finds himself obliged to erect as orthodoxy, as explicit profession of faith, the doxa of the doctors, their silent beliefs which have no need for justification: challenged to produce in broad daylight the unconscious thoughts of an institution, he articulates in black and white the truth of his post of humble and pious celebrant of a faith which transcends him (Bourdieu 1988, s. 116).

Bourdieu taler her om det tilfælde, hvor doxa, som i hovedreglen er udtalt, forbevidst og unødvendig at legitimere, bliver tvunget frem i dagens lys og rejst

som et forsvar af en institution. Denne institution var i det konkrete tilfælde det franske universitet før 1968-oprøret, og lektoren var en af de ortodokse forsvarere af denne institution – en del af det, Bourdieu til tider kaldte en munkeorden eller præsteskab og til andre tider et universitetsmonarki. Det er en lignende doxa, dens forsvarere og udfordrere – eller kættere – jeg søger at indkredse i artiklen.

Doxa er ikke bare en norm, der regulerer et felts produktion og reproduktion, f.eks. gennem valg og fravalg af bestemte typer litteratur. Doxa har også en tæt forbindelse til et felts aktører, deres habitus og specifikke mængde og komposition af kapital (kulturel, økonomisk, social, politisk, bureaukratisk m.m.). Med andre ord inkorporeres doxa

også som et habituel princip, en praktisk sans, der får aktører til at investere og opføre sig på måder, som er homologe med strukturerne i det felt, deres habitus udspringer af. Det er det, der ses, når lektoren forsvarer en etableret institution, og når kætteren, f.eks. Foucault ifølge Bourdieu, anfægter samme. I denne artikel freanalyseres doxa primært gennem feltinterne regulariteter, som ikke kan ses direkte, men optælles og kortlægges som kvantitative mønstre. Doxa bemærkes også via specifikke aktører, men der gennemføres ikke en dybdegående analyse af disse aktørers dispositioner. Det udelukker dog ikke en sammenhæng mellem feltets regler og aktørernes habitus. Faktisk antages denne relation at eksistere, og den diskuteres og sammenfattes i figuren homo pædagogicus, men den demonstreres

ikke i en fuldblyndet feltanalyse. Det er bl.a. derfor, der tales om en skitse til en feltanalyse.

Denne skitse er begrænset af det empiriske materiale. Havde artiklen haft et andet udgangspunkt, og havde der været tale om en bog og ikke en artikel, havde det f.eks. været relevant at inddrage materiale, som kunne sige noget om det, jeg vil kalde det bredere felt for pædagogisk arbejde, herunder aktører og institutioner fokuseret om 'arbejdets orden' (Bayer 2000). Det havde også været relevant at inddrage materiale, som kunne beskrive dette bredere felts tilknytning til det, Bourdieu og Wacquant (1996, s. 91) kalder det overordnede magtfelt, det vil først og fremmest sige staten og den 'vekselkurs', den giver til specifikke kapitaler i specifikke felter. Jeg kommer lidt ind på dette i analysen, når jeg beskriver to fremherskende positioner og deres opkobling på eller dekobling fra aktuelle, politiske diskurser. Men dette foldes ikke ud i en grad, det kunne have været gjort.

Skitsen til en feltanalyse er fokuseret om det, jeg vil kalde pædagogers akademiske rum. Dette involverer uddannelsen og dens undervisere, professionshøjskolerne og deres forskere, universiteterne og deres ansatte, toneangivende forlag, BUPL, specifikke forfattere og vidensproducerende aktører. Den store forandring, som synes at være sket i dette rum de seneste 10-15 år, og som byder på delvist nye positioner og aktører, er den skitserede fremvækst af professionshøjskolerne kombineret med det, der ligner en simultan tilbagetrækning af universiteterne.

Uddannelsens hitliste

For at danne et indledende billede af, hvad der især læses på uddannelsen, har jeg udarbejdet en top-10 liste over de mest læste bøger bedømt på deres hyppighed på litteraturlisterne. En sådan 'hitliste' kan ifølge Bourdieu (1988, appendiks 3) sige noget om et felts doxa, herunder dets måde at se, opdele og hierarkisere verden. Det, der er med på hitlisten, signalerer, hvad der symbolsk

anerkendes, miskendes og dominerer i feltet, mens det, der ikke er med, kan stå i en marginaliseret relation hertil. En klar hitliste indikerer også betydningen af at have eller skaffe sig et navn i det pågældende felt. Dvs. et kendt navn, skabt gennem f.eks. det, Bourdieu kaldte akademisk journalistik, kan i sig selv være en symbolsk kapital, der avler mere kapital. I dette konkrete tilfælde: En reference, der avler flere referencer. Der er tale om samme sociale logik, som gør sig gældende i andre kulturelle felter, hvor 'berømt' betyder noget – bl.a. fodbold. Her vinder Messi, Ronaldo eller en anden kendis hvert år Ballon d'Or trods det, at mange andre fodboldspillere er teknisk lige så dygtige eller dygtigere end dem.

Jeg kan i min opgørelse af hitlisten have overset visse referencer, men i hvert fald top-5 er ret markant, hvad gælder hyppigheden. Listen fremgår af tabel 1.

Placering	Reference	Hyppighed
1	Gravesen, D.T. (red.) (2015). Introduktion til pædagogens grundfaglighed	59
2	Gravesen, D.T. (red.) (2016). Pædagogik i dagtilbud	34
3	Petersen, K.E. & Erlandsen, T. (red.) (2018). Pædagogen som myndighedsperson	28
4	Mortensen, T.H. & Næsby, T. (red.) (2018). Den styrkede pædagogiske læreplan	25
5	Cecchin, D. (red.) (2015). Barndomspædagogik i dagtilbud	24
6	Dumstrei, B. (red.) (2017). Grundfaglig viden om profession og samfund	16
7	Aagerup, L. (2015). Pædagogens undersøgelsesmetoder	14
8	Jensen, N.E. (2015). Metodebogen. Pædagogstuderende mellem profession og akademisering	14
9	Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (red.) (2015). Kvalitative metoder – en grundbog	14
10	Kornerup, I. & Næsby, T. (2015). Kvalitet i dagtilbud. Grundbog til dagtilbudspædagogik	12
Total		2548

Tabel 1: Top-10 over de mest læste bøger

Ud over denne hitliste er der visse navne, institutioner og aktører, som optræder hyppigt i materialet, men fordelt over flere referencer. Det gælder bl.a. følgende:

Gulløv, E. (39)
 Smidt, S. (24)
 Warming, H. (24)
 Aabro, C. (18)
 Kampmann, J. (16)
 Ahrenkiel, A. (16)
 Togsverd, L. (16)
 Rothuizen, J.J. (16)
 Sommer, D. (15)
 Broström, S. (14)
 Ritchie, T. (13)
 Stanek, A.H. (13)
 Hans Reitzels Forlag (303, 11,9 %)6
 Dafolo Forlag (134, 5,3 %)
 BUPL (75, 2,9 %)
 Undervisningsministeriet (16)
 VIVE (13)
 Børne- og Socialministeriet (13)

Her er der selvfølgelig forskel på forfattere, forlag og institutionelle aktører (BUPL, UVM, VIVE, Børne- og Socialministeriet). De er alene sat på samme liste for at trække de mest markante hits frem – inden for hver kategori. Hitlisten tyder på, at uddannelsen domineres af artikelbaserede lærebøger forfattet af feltets egne undervisere/forskere. Herimellem er Gravesen det mest markante navn. Desuden er Hans Reitzel og Dafolo fremtrædende i uddannelsen

– som er Danmarks største og derfor et økonomisk attraktivt felt at komme ind på. De to forlag står tilsammen for 17 % af litteraturen. Endelig kan man bemærke BUPL's tilstedevær. Dette er nyt i forhold til min egen tid i uddannelsen og kan tænkes at hænge sammen med organisationens finansiering af forsknings- og udviklingsarbejde, som publiceres i rapporter, artikler, pjecer, medlemsblade, podcasts m.m., der relativt nemt kan konsumeres og træde ind i institutionernes videnskredsløb.

Fordeling over typer af kilder

Kigger man nærmere på fordelingen af typer af kilder, træder samme billede frem af lærebogslitteraturens relative overvægt. Denne type litteratur står for 55 % af den samlede litteratur i uddannelsen jf. tabel 2.

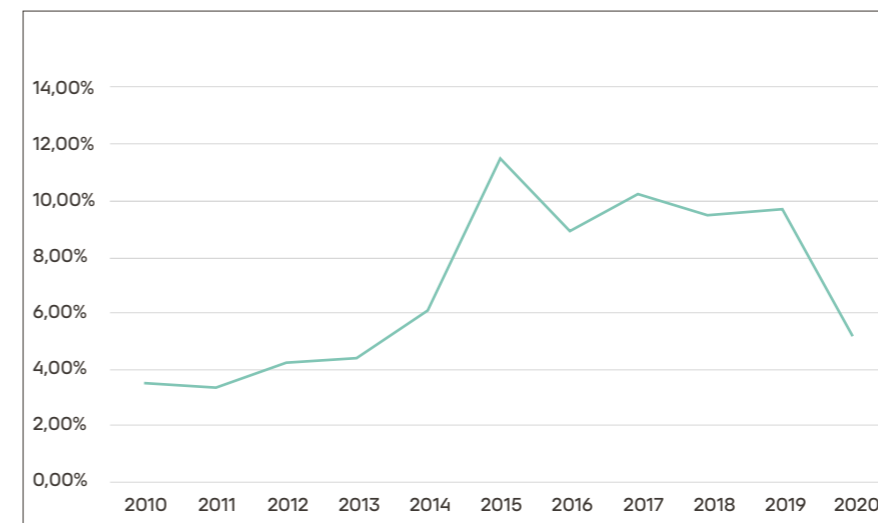
Type af kilde	Hypighed	Procent
Forskning	252	9,9
Lærebog	1395	55
Viden fra andre vidensproducenter	274	10,8
Juridiske eller officielle dokumenter	92	3,6
Øvrigt (se note 3)	535	20,7
Total	2548	100

Tabel 2: Fordeling over typer af kilder

Forskningen står for knap 10 % af litteraturen, og ca. det samme gælder viden fra andre vidensproducenter. Man kan diskutere, om forskningens 10 % er meget eller lidt. I EVA's (2021) undersøgelse bemærkes andelen af især de udenlandske eksperter som ringe. At andelen ikke er højere, kan bl.a. skyldes det princip om 'let fordøjelighed', som jeg var inde på ovenfor, og som jeg vil uddybe i næste afsnit. Dvs. konsumptionsprincippet – at konsumtion vejer tungere end og definerer produktion snarere end omvendt.

Litteraturens alder og reformkurve

Ud over litteraturen er præget af UC'erne, BUPL, Hans Reitzel, Dafolo og muligvis en norm om let fordøjelighed, er endnu et træk, at den er forholdsvis ny. Det fremgår af figur 1.

Figur 1: Kilder fordelt på år

Litteratur udgivet inden for de seneste 10 år udgør over 3/4 af litteraturen i uddannelsen. Yderligere kan man iagttage, hvad der ligner en normalfordelingskurve over litteraturen, som topper i 2015 og flader ud på begge sider af dette punkt. Dette kunne hænge sammen med reformer af uddannelsen. Hvis man sammenholder indholdet af den seneste reform (2014) med topscorerne på hitlisten, er der et klart sammenfald herimellem. Det er de samme overskrifter, der gør sig gældende i henholdsvis bekendtgørelse og litteratur – f.eks. "pædagogens grundfaglighed", "pædagogik i dagtilbud" og "pædagogen som myndighedsperson" (som er et af to nationale moduler på grundfagligheden). Dette giver samlet indtryk af en forholdsvis hastig konsumtion/produktion af litteratur, som følger i kølvandet af politisk bestemte reformer. Dermed også sagt, at en tæt kadence mellem reformer kan forstærke konsumptionsprincippet.

Betydningen af netværk og social kapital Indtil nu har jeg læst på tværs af materialet med henblik på at udtrække generelle mønstre og regulariteter. I det følgende vil jeg opholde mig mere ved de enkelte institutioners lister for at vise positioner, relationer og spænding i feltet.

Til at starte med er det relevant at bemærke, at EVA's forsøg på anonymisering af professionshøjskolerne, ved at kalde dem A, B, C og så fremdeles, ikke fungerer særlig overbevisende. Listerne bærer institutionelle kendetegn i form af bl.a. egne undervisere/forskere og i nogle tilfælde tidsskrifter, som er overrepræsenteret på deres liste. Et eksempel er institution E, som har tidsskriftet FPPU (*Forskning i Pædagogers Profession og Uddannelse*) opført 7 gange, mens det på de øvrige professionshøjskoler er opført 1-2 gange. I nogle tilfælde slet ikke.

Man kan også iagttage et mønster, hvor de mest genkendelige professionshøjskoler – vi kan kalde dem de store – er nogen, de øvrige professionshøjskoler refererer, men hvor det modsatte ikke gør sig gældende: At de store refererer de små. For eksempel kan man omkring professionshøjskole C iagttage, at denne lille institution refererer de store professionshøjskoler store navne, bl.a. Aabro, mens de store institutioner ikke refererer denne lille institutions (i denne sammenhæng) små navne, bl.a. von Oettingen.

Dette indikerer betydningen af netværk og social kapital. At dette også betyder noget for udvælgelsen af litteratur, er i og for sig ikke overraskende. Bourdieu (1988) beskrev den sociale kapital som afgørende for at klare sig i særligt det, man kan kalde universitetets akademiske spor (repræsenteret ved ortodokse) – som blev modstillet det intellektuelle spor (repræsenteret ved kættere eller universitetspolitisk mere perifere aktører). Deltagelse i råd, nævn og bedømmelsesudvalg, udvælgelse, 'fangst' og vejledning af nye ph.d.-studerende, som kan fremme egen position og tilgang, er blot nogle få eksempler, hvorpå social kapital kan akkumuleres og bruges til at gøre karriere i universitetet. Spørgsmålet er, hvad der akkumulerer social kapital i pædagogers akademiske rum? Er det deltagelse i netværk af formel og uformel karakter? Tæt forbindelse til ledelsen? En god relation til BUPL? Kontakt til de store forlag? Synlighed og mange likes på de sociale medier? Fravær af kritik?

Dominant og domineret?**To positioner i det sociale rum**

De ovenfor beskrevne forskelle mellem store og små institutioner peger også på en vis dominans af noget og nogen i feltet. Denne dominans kan iagttages mere præcist gennem en forholdsvis markant afvigelse herfra. Dvs. en institution, som med sin liste skiller sig ud fra, hvad der synes at være doxa i feltet. Tabel 3 angiver hyppigheden af udvalgte søgeord i denne institution, som jeg kalder grøn, sat op over for, hvad der lader til at være dens mest klare modsætning – institution rød.

Som det ses, optræder følgende søgeord/litteratur hyppigere i institution grøn end rød: Dafolo, evidens, dokumentation, ICDP, ECERS-3, kvalitet samt psykologiorienteret litteratur. Omvendt optræder følgende søgeord/litteratur hyppigere i institution rød end grøn: BUPL, Hans Reitzel, leg, omsorg, kreativitet, kultur,

æstetik. Spørgsmålet er, om der er en større forskel, som forklarer disse forskelle? En tolkning kunne være, at institution grøn (afvigelsen) repræsenterer det 'nye', som er tæt koblet til magt-feltet og politiske diskurser om f.eks. kvalitet i dagtilbud, mens institution rød repræsenterer historien og pionerernes relativt autonome diskurser om børn, leg, kultur, kreativitet m.m.

Det er nærliggende at se forskellen/ forskellene mellem institution grøn og rød som ikke blot et spørgsmål om udvalg og prioritering af litteratur, men en større kamp om doxa i feltet. Indtil nu har den røde position domineret, men den grønne position ligger varmt i slipstrømmen af aktuelt stærke aktører og diskurser. Desuden kan det grønne ses i alle institutionerne (også i institution rød), selvom der generelt er en overvægt af det røde (på nær i institution grøn).

Frem for en klar dominans af den røde position kan der også være tale om en mere lige spænding mellem de to positioner, en slags stillingskrig, hvor de holder hinanden i skak og skaber sig selv gennem en modsætning til den anden. På dette punkt talte Bourdieu (1988, s. 112) om en "collusion between opponents", og som eksempel pegede han bl.a. på datidens kamp mellem modernister og postmodernister. Begge parter skabte sig selv gennem forskellen til den anden og havde på sin vis, trods erklæringer om det modsatte, brug for hinanden til at grave de grøfter og forfine de traditioner, der karakteriserede hver især.

Hvis man ser historisk på pædagogers akademiske rum, synes netop de to positioner – den røde og den grønne – at være gennemgående. I Bayer og Kristensen (2015) beskrives bl.a. 1970'ernes kamp mellem, på den ene side, struktureret pædagogik og på den anden

Søgeord/fokus	Institution grøn	Institution rød	Søgeord totalt
Dafolo	33	22	134
Evidens	7	1	15
Dokumentation	7	2	14
ICDP (International Child Development Program)	4	0	6
ECERS-3 (Early Childhood Environment Rating Scale)	3	0	3
Kvalitet	13	2	34
Psykologiorienteret litteratur ⁷	45	13	111
BUPL	5	16	75
Hans Reitzel	26	79	303
Leg	21	43	185
Omsorg	0	4	21
Kreativitet	0	9	19
Kultur	12	34	162
Æstetik	2	6	26

Tabel 3: Hyppighed af udvalgte søgeord i institution grøn, rød og totalt

side en såkaldt laissez faire-pædagogik. Der tales også om en psykologisk og indlæringspræget position over for en pædagogisk position, der ser børn og leg som noget, der eksisterer i egen ret. I nutiden synes aktørerne udskiftet, og indholdet har fået en lidt anden karakter, men spørgsmålet er, om ikke det er de samme positioner, der gør sig gældende?

Hvad fravælges af doxa?

Som det sidste vil jeg udpege nogle aktører, som *ikke* er med på listen – eller kun er med i begrænset omgang – men som kunne være med, havde doxa været en anden. Ved at udpege (noget af) det ekskluderede søger jeg igen, om end indirekte, at sige noget om doxa som det inkluderende og selvfølgelig. Mine udvælgelseskriterier er dels, hvad jeg erindrer som tidligere fremtrædende i

uddannelsen, og dels hvad jeg tænker nu kunne være inkluderet i form af nyere arbejder og aktører.

Jeg er mere forundret over fraværet af nogle af disse aktører end andre. Mit eget tilfælde er et af de mere forståelige, eftersom jeg har været ude af feltet i nogle år (men ikke mange). Det skal her siges, at jeg for nogle år siden blev spurgt, om jeg havde tid og lyst til at bidrage til en af Gravesens antologier, men takkede nej. Det forekom ikke som en strategisk vigtig satsning på daværende tidspunkt, fordi jeg var i gang med et adjunktur på SDU, hvor denne slags publikationer ikke tæller i det bibliometriske system – en pointe, jeg allerede har berørt og vil komme tilbage til afslutningsvis.

Jeg er forundret over fraværet af især Peter Østergaard Andersens bog *Pædagogens praksis*. Da jeg underviste i uddannelsen, var dette en af de absolutte topscorere. Nu er den nede på to henvisninger. Også fraværet af Mouritsen, Bayer, Weber, Hjort, Ellegaard & Andersen er jeg forundret over. Det kan selvfølgelig hænge sammen med tiden, der går, og deres manglende orientering mod de seneste reformer, men hvad så med mine jævnaldrende kolleger – Frederiksen, Schmidt, Hansen, Ribers og Øland? De er i fuld gang med deres karrierer, og de har alle skrevet ph.d.-afhandling om eller med direkte relevans for pædagoguddannelsen. Og hvad med *Tidsskrift for Professionsstudier*, som er institutionelt forankret på VIA? Fraværet af denne litteratur tolker jeg igen gennem en større forskel til den

Reference/aktør	Hyppighed
Andersen, P.Ø. – totalt (pædagogens praksis)	8 (2)
Bayer, M.	0
Weber, K.	1
Hjort, K.	2
Ellegaard, T. og Andersen, P.Ø. (klassisk og moderne pædagogisk teori)	2
Mouritsen, F. (legekultur)	3
Bøje, J.D.	1
Frederiksen, J.T.	2
Nørregård-Nielsen, E.	1
Hansen, C.S.	0 (dog indirekte med 2 gange i værkerne om pædagogers historie)
Ribers, B.	0
Schmidt, L.S.K.	0
Olesen, S.G. (ph.d.-afhandling)	0
Pedersen, P.M. (ph.d.-afhandling)	0
Øland, T.	0
Tidsskrift for Professionsstudier	1
Total	2548

Tabel 4: Eksempler på ekskluderede eller mindre brugte referencer og aktører

inkluderede litteratur. Denne handler om, at den ekskluderede litteratur hverken er (A) professionsvenlig og 'rød' eller (B) moderniserende og 'grøn'. Litteraturen er mere uafhængig og kritisk og falder som sådan mellem to stole.

Med 'uafhængig' og 'kritisk' mener jeg mere præcist litteratur, der rejser spørgsmål og stiller sig skeptisk over for den undersøgte genstand, herunder pædagogers intentioner og praksis. Dette er i og for sig et ganske normalt led i en udforskning af et område, men i den professionsvenlige litteratur ses det sjældent. I den moderniserende litteratur ses det nok, men i så fald med nogle bestemte handleperspektiver for øje. Et eksempel på en, i mine øjne ganske ufarlig kritik, der burde kunne rummes af pædagogprofessionen, er Søren Gytz Olesens ph.d.-afhandling om rekruttering og reproduktion i og gennem pædagoguddannelsen. Den er fra 2005 og falder således måske for alderskriteriet. Fraværet kunne dog også handle om afhandlingens påpegnings af pædagoguddannelsens rekrutteringsmønster og medvirken til social reproduktion i samfundet. Rekrutteringsmønstret er historisk nedadgående og dermed ikke nogen god nyhed for professionen. Samme tematik kredser jeg om i min ph.d.-afhandling, herunder spørgsmål om kønsmæssige og etnicitetsbestemte sorteringsformer. Peter Møller Pedersens afhandling handler om kønsmæssige skævheder i faget og uddannelsen.

Kigger man specifikt på de moduler i uddannelsen, som hedder noget om profession (profession & samfund GK2, profession & organisation SK2 og tværprofessionelt element TPE), fremtræder samme billede af litteraturen. Dvs. en

overvægt af den professionsvenlige litteratur. Stikord og titler, som profession forbindes med, omfatter blandt andet:

Etik og værdier
Professionsdidaktik
Myndighed
Pædagogens rolle og betydning
Anerkendelse og dømmekraft
Kommunikation
Samarbejde med frivillige
Dannelse
Leg
Medbestemmelse
Pædagogik
Demokrati
Medborgerskab
Inklusion
Kollaborativt lederskab
Det fællesskabende møde
Den nødvendige omsorg
Samarbejde (ikke konflikter) med lærere
Tværprofessionelt samarbejde
Forebyggelse

Visse stikord og titler kunne rumme mere kritiske perspektiver. Det gælder bl.a. følgende:

Profession og magt
Magtens former
Viden, frihed og magt
Hvordan får vi øje på magten
Institutionslogikker

Det er selvfølgelig noget af en fordring at stille, at en profession, i dens uddannelse af kommende udøvere, påpeger de magt-, status- og interessebetonede sider, som samme profession rummer. Det er med andre ord forståeligt, at der er en stærkere betoning af de

funktionelle og positive sider ved professionsudøvelsen. Dog er balancen tankevækkende i det pågældende tilfælde. I professionssociologien fylder den kritiske gren ca. halvdelen.

Homo pædagogicus

For at sammenfatte ovenstående analyser vil jeg afslutningsvis lave en kort karakteristik af det, jeg har kaldt homo pædagogicus – en figur for såvel doxa som habitus i pædagogers akademiske rum. Homo pædagogicus er karakteriseret ved at være:

Drevet og skrevet af professionshøjskolernes egne undervisere/ forskere – men ikke udelukkende. Hvis man som universitetsansat kender doxa, og ikke har travlt med at publicere i niveau 2-tidsskrifter, kan man komme på litteraturlisten Lærebogspræget og konsumptionsorienteret
Aktuel og reformmærket
I tæt kontakt med store forlag
Understøttet af BUPL eller af politiske aktører og diskurser
Selvreferentiel, kollegial og indstillet på kendte navne
Professionsvenlig
Mere rød end grøn

Spørgsmålet er, hvorfor man ser en sådan figur træde frem i litteraturen til pædagoguddannelsen? Som svar på dette spørgsmål har jeg, ud over at pege på mængden og karakteren af reformer, beskrevet det, der ligner en samtidig fremvækst og tilbagetrækning af henholdsvis professionshøjskolerne og universitetet. Man kan også, som Larsen (2009) for nogle år siden gjorde det, pege på de mere overordnede og

samfundsmæssige strukturer, som pædagoguddannelsen sammen med læreruddannelsen, sygeplejeuddannelsen og andre uddannelser til semiprofessioner er indlejret i. Disse strukturer giver de pågældende uddannelser en mellemposition i uddannelseshierarkiet, hvor de kommende professionsudøvere ifølge Larsen uddannes til en "passende uvidenhed". Med Bernstein (2001) kan man tale om, at de uddannes til det

'tænkelige' frem for det 'utænkelige', dvs. til en position, hvor der ikke bør stilles for mange spørgsmål til tingenes tilstand.

Er homo pædagogicus gavnlige for uddannelsen af samtidens pædagoger? Svaret på dette spørgsmål afhænger selvfølgelig af, hvem man spørger, og hvad målet med uddannelsen forestilles at være. Set fra en placering i universitetet kan homo pædagogicus måske være med til

at styrke korpsånden og professionaliseringsbestrebelsen, men dette kan samtidig få feltet til at lukke sig mere om sig selv og dermed begrænse udveksling med det omkringliggende samfund. For at modvirke dette kræves ikke bare åbenhed af professionshøjskolerne, men også interesse og vilje fra universiteternes side, herunder en ny incitamentsstruktur, som opfordrer til andet end at forfølge det excellente.

REFERENCER

Bayer, M. (2000). *Praktikkens skjulte læreplan. Praktikuddannelse – empirisk undersøgt i pædagoguddannelsen*. Ph.d.-afhandling ved Institut for Medier, Erkendelse og Formidling, Københavns Universitet.

Bayer, S. & Kristensen, J.E. (red.) (2015). *Kald og kundskab. Brydninger i børnehavepædagogikken 1870 til 2015*. København: U Press.

Bernstein, B. (2001). Social konstruktion af pædagogisk diskurs. I: L. Chouliaraki & M. Bayer: *Basil Bernstein – Pædagogik, diskurs og magt*. København: Akademisk Forlag.

Bourdieu, P. (1988). *Homo Academicus*. California: Stanford University Press.

Bourdieu, P. & Wacquant, L. (1996). *Refleksiv sociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.

Bøje, J.D. (2010). *Differentiering og sortering i pædagoguddannelsen – et uddannelses- og professionssociologisk studie*. Ph.d.-afhandling ved Københavns Universitet.

Damvad (2014). *Udredning og analyse til brug for professionshøjskolernes implementering af ph.d.-strategi*. Damvad.

Danske Professionshøjskoler (2019). *Videnregnskab 2019*. Danske Professionshøjskoler.

EVA (2021). *Ekspertvurdering af fagligt niveau på pædagoguddannelsen*. Danmarks Evalueringsinstitut.

Larsen, K. (2009). En passende uvidenhed – om semiprofessions dobbelte læreplan eller jantelov. *Gjallerhorn*, (10): 42-53.

Nielsen, S.B. & Bøje, J.D. (red.) (2018). *Attraktiv på papiret? Nyuddannede pædagoger mellem akademisering, evidensbaseret professionalisering og omsorgsfuld praksisudvikling*. Center for Velfærd, Profession og Hverdagsliv (VELPRO), Roskilde Universitet.

Rothuizen, J.J. & Togsverd, L. (red.) (2013). *Hvordan uddannes pædagoger? Perspektiver fra et forskningsprojekt*. VIA University College.

Uddannelses- og Forskningsministeriet (2014). *Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor som pædagog*. Uddannelses- og Forskningsministeriet.

Undervisningsministeriet (2007). *Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor som pædagog*. Undervisningsministeriet.

NOTER

¹ I gruppen indgik foruden jeg selv: Fra *Danmark*: Jan Thorhauge Frederiksen, Kjeld Høgsbro, Niels Rosendal Jensen, Anja Hvidtfeldt Stanek, Charlotte Højholt, Torben Næsby, Gitte Lyng Rasmussen, Mikkel Boysen. Fra *Sverige*: Camilla Björklund, Anette Sandberg, Christian Eidevald, Karin Lager, Helene Elvstrand, Anna-Lena Ljusberg, Kerstin Svensson, Lisbeth Eriksson, Daniel Östlund. Fra *Norge*: Liv Torunn Eik, Svein Ole Sataøen, Gerd Sylvi Steinnes, Elisabeth Bjørnstad, Elin Ødegård, Silje Ims Lied, Liv Altmann, Rune Hausstatter, Pär Nygren.

² <https://ufm.dk/forskning-og-innovation/statistik-og-analyser/den-bibliometriske-forskningsindikator/BFIs-regler>

³ Kategorierne var mere præcist: (1) Forskning – fordelt på underkategorierne (a) teoretisk forskning, (b) empirisk forskning, (c) forskning, som ikke kan placeres entydigt i en af de to andre kategorier; (2) Juridiske eller officielle dokumenter, eksempelvis dokumenter fra ministeriet; (3) Lærebog/grundfaglig litteratur; (4) Viden fra

andre vidensproducenter, konsulenthuse og tænketanke, f.eks. Bureau2000, Rambøll, DEA, EVA; (5) Materiale til brug i pædagogiske tilbud; (6) Offentlig debat- eller interessentindlæg; (7) Film og lyd; (8) Andet.

⁴ Herunder alle kompetencemål og moduler på nær de valgfrie områder. Sidstnævnte er fravalgt pga. et stort sammenfald med litteraturen på de øvrige moduler og forløb.

⁵ Jeg omregner kun til procent, når hyppigheden er stor nok til, at det giver mening.

⁶ Underkoder for psykologorienteret litteratur er: Bowlby, Illeris, neuroaffektiv udviklingspsykologi, positiv psykologi, hjerne, ansat som psykolog/baggrund som psykolog, børns udvikling (Arne Poulsen), Piaget, Stanek, småbørn, udvikling, ECERS, ICDP, Dansk Psykologisk Forlag. Ekskluderet er: handicap, funktionsnedsættelse, sprog, matematik, æstetik, leg (medmindre psykolog), køn (medmindre hjerne eller psykolog), relation (medmindre psykolog), natur, kultur, sundhed, bevægelse, metode.